

**Ўзбекистон Республикаси Олий судининг маъмурий ишлар бўйича
судлов ҳайъати томонидан 2021 йилнинг тўртинчи чорагида
кассация тартибида кўрилган ишлар бўйича суд амалиёти**

О Б З О Р И

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Суд-ҳуқуқ тизимини янада такомиллаштириш ва суд ҳокимияти органларига ишончни ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2018 йил 13 июлдаги ПФ-5482-сонли Фармони, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раёсатининг “Суд амалиёти обзорларини тайёрлаш ва эълон қилиш тўғрисида” 2018 йил 27 июлдаги РС-44-18-сонли қарорининг 2-банди ижросини таъминлаш мақсадида, Олий суднинг маъмурий ишлар бўйича судлов ҳайъати томонидан 2021 йилнинг тўртинчи чорагида кассация тартибида кўрилган ишлар бўйича суд амалиёти обзори тайёрланди.

Статистик таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, 2021 йилда Олий суднинг маъмурий ишлар бўйича судлов ҳайъати томонидан жами 3356 та шикоят ва протестлар ўрганиб чиқилган, шундан умумий мазмундаги мурожаатлар 2020 тани ташкил этган, улардан 657 таси рад қилинган, 754 таси қайтарилган, 548 тасига тушунтириш берилган, 55 таси тегишлилиги бўйича юборилган, 6 таси юзасидан такрорий кассация протести киритилган.

Шу жумладан, 2021 йилнинг тўртинчи чорагида эса 835 та шикоят ва протестлар ўрганиб чиқилган, шундан умумий мазмундаги мурожаатлар 490 тани ташкил этган, улардан 138 таси рад қилинган, 227 таси қайтарилган, 117 тасига тушунтириш берилган, 4 таси тегишлилиги бўйича юборилган, 4 таси юзасидан такрорий кассация протести киритилган.

Судлов ҳайъати томонидан 2021 йилда биринчи инстанцияда идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар юзасидан низолашиш тўғрисидаги 3 та иш кўрилган бўлиб, барча ишлар бўйича арз қилинган талабларни рад этиш ҳақида қарорлар қабул қилинган. 2021 йилнинг тўртинчи чорагида эса, биринчи инстанцияда ишлар кўрилмаган.

Апелляция тартибидаги шикоят ва протестлар бўйича оммавий-ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиққан низолар юзасидан 2021 йилда 18 та иш судлов ҳайъатида кўриб чиқилган бўлиб, шундан тўртинчи чоракда 1 та иш кўрилган.

2021 йилда кассация тартибидаги мурожаатлардан 1336 таси кўриб чиқилган бўлиб, шундан 973 таси бўйича суд ҳужжатлари ўзгаришсиз қолдирилган, 8 таси юзасидан суд ҳужжатлари ўзгартирилган, 331 таси

бўйича суд ҳужжатлари бекор қилинган, 2 таси кўрмасдан қолдирилган, 22 таси юзасидан иш юритиш тугатилган. Шундан 2021 йилнинг тўртинчи чорагида эса кассация тартибида 345 та иш кўриб чиқилган бўлиб, шундан 272 таси бўйича суд ҳужжатлари ўзгаришсиз қолдирилган, 5 таси юзасидан суд ҳужжатлари ўзгартирилган, 65 таси бўйича суд ҳужжатлари бекор қилинган, 3 таси юзасидан иш юритиш тугатилган.

Шунингдек, такрорий кассация тартибидаги шикоят ва протестлар бўйича 2021 йилда 29 та оммавий ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиққан низолар кўрилган бўлиб, шундан 2021 йил тўртинчи чорагида 14 та иш кўриб чиқилган.

Таҳлил натижаларига кўра, ўрганиш даврида биринчи ва апелляция инстанцияси судлари томонидан аксарият ҳолларда ишлар тўғри ҳал этилган бўлса-да, баъзи ҳолатларда қуйидаги моддий ва процессуал қонун нормалари бузилишига йўл қўйилганлиги аниқланди.

1. Моддий ва (ёки) процессуал ҳуқуқ нормаларининг бузилганлиги ёки нотўғри қўлланилганлиги суд қарорларини бекор қилиш учун асос бўлади.

Вилоят маъмурий суди кассация инстанциясининг 2020 йил 24 ноябрдаги қарори билан ўзгаришсиз қолдирилган туман маъмурий судининг 2020 йил 13 октябрдаги ҳал қилув қарори билан аризачи Н.Б.нинг туман ҳокимлиги зиммасига турар жойнинг бир қисмига эгалик ҳуқуқини белгилаш мажбуриятини юклаш тўғрисидаги аризаси қаноатлантирилган.

Олий суд маъмурий ишлар бўйича судлов ҳайъати кассация инстанциясининг 2021 йил 6 декабрдаги қарори билан биринчи ва апелляция инстанциясининг суд қарорлари бекор қилиниб, иш юритиш тугатилган.

Ишдаги ҳужжатларга кўра, Н.Б. судга ариза билан мурожаат қилиб, Я. туман ҳокимлиги зиммасига турар жойнинг бир қисмига эгалик ҳуқуқини белгилаш мажбуриятини юклашни сўраган. Бироқ, биринчи ва апелляция инстанцияси судлари аризани қаноатлантириб, нотўғри хулосага келган.

Олий суд кассация инстанцияси судлов ҳайъати биринчи ва кассация инстанцияси судларининг хулосалари билан қуйидаги асосларга кўра келишмаган.

Ўзбекистон Республикаси Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекси (бундан буён матнда МСИЮтК, Кодекс деб юритилади) 26-моддасининг биринчи қисмига кўра, маъмурий судга фуқаролар ва юридик шахсларнинг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги, маъмурий ва бошқа оммавий ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган ишлар тааллуқлидир (бундан Ўзбекистон Республикаси

Конституциявий судига, фуқаролик ишлари бўйича судларга, иқтисодий судларга ва ҳарбий судларга тааллуқли ишлар мустасно).

Ушбу Кодекс 27-моддасининг 2-бандига кўра, маъмурий судлар давлат бошқаруви органларининг, маъмурий-ҳуқуқий фаолиятни амалга оширишга ваколатли бўлган бошқа органларнинг (бундан буён матнда маъмурий органлар деб юритилади), фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари ва улар мансабдор шахсларининг қонун ҳужжатларига мос келмайдиган ҳамда фуқаролар ёки юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларини бузадиган қарорлари, ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) юзасидан низолашиш тўғрисидаги ишларни ҳал этади.

Мазкур Кодекс 189-моддасининг бешинчи қисмига кўра, қарор ҳақиқий эмас, ҳаракатлар (ҳаракатсизлик) қонунга хилоф деб топилган тақдирда суд тегишли орган ёки мансабдор шахснинг зиммасига қонунга мувофиқ қарор қабул қилиш ёки муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёхуд аризачининг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларининг бузилишларини бошқача усулда бартараф этиш мажбуриятларини юклайди.

МСИЮтК 26, 27-моддаларига мувофиқ, маъмурий органнинг маъмурий ҳужжатлари ёки улар мансабдор шахсларининг хатти-ҳаракатлари маъмурий суд ишларини юритишнинг объекти бўлиб, бирор-бир маъмурий органга мажбурият юклаш талаби суд ишини юритишнинг объекти ҳисобланмайди.

Мажбурият юклаш маъмурий суд ишларини юритишда ариза предмети бўлмай, у МСИЮтК 189-моддасига асосан қарор ҳақиқий эмас ёки хатти-ҳаракатлар қонунга хилоф деб топилганда суд томонидан қўлланиладиган ҳуқуқни тиклаш усули бўлиб ҳисобланади. Яъни ушбу Кодекс талабларига кўра, суд маъмурий органнинг ҳужжатини ҳақиқий эмас ёки улар мансабдор шахсининг хатти-ҳаракатларини қонунга хилоф деб топмасдан туриб, ҳуқуқни тиклаш усулини қўлламайди.

Қуйи инстанция судлари томонидан процессуал ҳуқуқ нормалари нотўғри қўлланилиб, аризани қаноатлантириш ҳақида асоссиз хулосага келинган.

Кассация судлов ҳайъати суд қарорларини бекор қилиб, маъмурий иш бўйича иш юритишни тугатиш ҳақида янги қарор қабул қилишни лозим топган.

2. Ваколатсиз шахс томонидан имзоланган ариза судлар томонидан мазмунан кўриб чиқилмаслиги лозим.

Апелляция инстанциясининг 2021 йил 10 августдаги қарори билан ўзгаришсиз қолдирилган биринчи инстанция судининг 2020 йил 20 майдаги ҳал қилув қарори билан “I-R” хусусий корхонасининг шаҳар

ҳокимининг 2020 йил 10 сентябрдаги 311-сонли ва 2020 йил 30 сентябрдаги 422-сонли қарорларини ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги аризаси рад этилган.

Кассация инстанцияси судининг 2021 йил 23 ноябрдаги қарори билан ушбу суд қарорлари бекор қилиниб, аризани кўрмасдан қолдириш ҳақида янги қарор қабул қилинган.

Кассация инстанцияси судининг бундай хулосага келишига судлар томонидан процессуал ҳуқуқ нормалари бузилганлиги сабаб бўлган.

Биринчидан, “I-R” хусусий корхонаси номидан ариза корхона иш бошқарувчиси Г.Р. томонидан имзоланган ва аризага “I-R” хусусий корхонаси раҳбари томонидан Г.Р.га берилган ишончнома илова қилинган. Бироқ ушбу ишончномада Г.Р.га корхона номидан ариза ва шикоятларни имзолаш ваколати берилмаган.

Иккинчидан, Г.Р.га берилган ишончноманинг берилган куни кўрсатилмаган. Ваҳоланки, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси 139-моддасининг иккинчи қисмига кўра, берилган куни кўрсатилмаган ишончнома ҳақиқий эмас.

МСИЮтК 105-моддасининг 2-бандига кўра, суд ариза (шикоят) имзоланмаган бўлса ёки уни имзолаш ҳуқуқига эга бўлмаган шахс томонидан ёхуд мансаб мавқеи ёки фамилияси, исм-шарифининг бош ҳарфлари кўрсатилмаган шахс томонидан имзоланган бўлса, аризани (шикоятни) кўрмасдан қолдириши кўрсатилган.

МСИЮтК 105-моддасида назарда тутилган ҳолатлар аниқланганда, суд аризани (шикоятни) кўрмасдан қолдириши ва бу ҳақда ажрим чиқариши тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2018 йил 19 майдаги “Маъмурий ишларни кўришда биринчи инстанция суди томонидан процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида”ги 15-сонли қарорининг 23-бандида тушунтириш берилган.

Бироқ, биринчи ва апелляция инстанцияси судларида ишни кўришда ушбу ҳолатларга эътибор қаратилмаган ва ваколатсиз шахс томонидан имзоланган ариза мазмунан кўриб чиқилишига йўл қўйилган.

Ишни кўришда суд томонидан процессуал ҳуқуқ нормалари бузилганлиги сабабли суд қарорлари бекор қилиниб, ариза кўрмасдан қолдирилган.

3. Ишда иштирок этишга жалб қилинмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилинмаслиги лозим.

Биринчи инстанция судининг 2021 йил 10 июндаги ҳал қилув қарори билан “В-В-S-S” МЧЖнинг Давлат божхона қўмитасининг хатини ғайриқонуний деб топиш тўғрисидаги талаби рад этилган.

Апелляция инстанцияси судининг 2021 йил 20 августдаги қарори билан биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори бекор қилиниб, арз қилинган талабни қаноатлантириш тўғрисида янги қарор қабул қилинган.

Кассация инстанцияси судининг 2021 йил 3 ноябрдаги қарори билан биринчи ва апелляция инстанцияси судларининг қарорлари бекор қилиниб, иш янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборилган.

Суд қарорлари бекор қилиниб, иш янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборилишига Давлат божхона қўмитаси ишга жалб этилмаганлиги, бу ҳолатга апелляция инстанцияси суди томонидан ҳам эътибор қаратилмаганлиги, натижада ушбу жавобгарнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларига доир масала ҳал этилганлиги асос бўлган.

4. Қонунчилик ҳужжатининг нотўғри талқин қилинганлиги натижасида моддий ҳуқуқ нормасининг бузилиши биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори, апелляция инстанцияси судининг қарорини бекор қилиш учун асос бўлади.

Аризачи - вилоят адлия бошқармаси хусусий амалиёт билан шуғулланувчи нотариус А.У.нинг бошқарма томонидан 2020 йил 20 апрелда берилган НА 0019-сонли лицензиясини бекор қилиш ҳақидаги ариза билан судга мурожаат қилган.

Биринчи инстанция судининг 2021 йил 7 майдаги ҳал қилув қарори билан аризани қаноатлантириш рад этилган.

Апелляция инстанцияси судининг 2021 йил 25 июндаги қарори билан биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Кассация инстанцияси суди қуйи судларнинг ҳужжатларини бекор қилиб, арз қилинган талабни қаноатлантириш ҳақида янги қарор қабул қилган.

Аниқланишича, хусусий амалиёт билан шуғулланувчи нотариус А.У. томонидан 2020 йил 22 сентябрда сотувчи Ж.Д. билан сотиб олувчи унинг ўғли Б.Д. ўртасида қурилиши тугалланмаган турар жой олди-сотди шартномасини тасдиқлашга оид нотариал ҳаракат амалга оширилган. Ваҳоланки, сотувчи Ж.Д. бундан бир йил аввал, яъни 2019 йил 27 сентябрда вафот этган.

Натижада шартномани сотувчи сифатида Ж.Д. эмас, балки унинг келини Ж.Д. ўзининг номидан имзолашига йўл қўйилган.

Ушбу ҳолат юзасидан вилоят адлия бошқармаси томонидан хизмат текшируви ўтказилиб, 2021 йил 26 мартдаги хулосада нотариус томонидан “Нотариат тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни ҳамда “Нотариуслар томонидан нотариал ҳаракатларни амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги Йўриқнома талаблари бузилганлиги ҳақидаги хулосага келинган.

Натижада вилоят адлия бошқармаси ҳузуридаги малака комиссиясининг 2021 йил 29 мартдаги 2-сонли йиғилиш қарорига асосан нотариус А.У.га берилган лицензиянинг амал қилиши олти ой муддатга тўхтатилиб, лицензиянинг амал қилинишини тугатиш бўйича маъмурий судга ариза киритишга қарор қилинган.

Қуйи судлар “Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар адлия бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисида”ги Низомнинг 26-бандини нотўғри талқин этган ҳолда, олди-сотди шартномасини расмийлаштириш билан боғлиқ нотариал ҳаракат бошқа шахс томонидан эмас, балки хусусий амалиёт билан шуғулланувчи нотариус А.У.нинг ўзи томонидан амалга оширилганлиги, шартномага сотувчининг ўрнига бошқа шахс имзо қўйганлиги ҳолати нотариус томонидан техник хато ва янглишиш натижасида йўл қўйилганлиги ҳамда қўпол қоидабузарлик ҳисобланмаслиги ҳақида нотўғри хулосага келинган.

Ваҳоланки, мазкур ҳолатда нотариус нотариал ҳаракатни вафот этган шахснинг номидан бошқа шахс амалга оширишига йўл қўйган бўлиб, Низомнинг 26-бандида ушбу ҳолат бир марта қўпол равишда қоидабузарлик содир этиш деб ҳисобланиши, “Нотариат тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 153-моддасида нотариус томонидан нотариат тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талаблари бир марта қўпол равишда бузилганда лицензиянинг амал қилишини маъмурий суд томонидан тугатилиши кўрсатилган.

Нотариус томонидан йўл қўйилган ушбу қонун бузилиши ҳолати натижасида вафот этган шахснинг мулки қонунга зид равишда тасарруф этилишига олиб келинган. Ваҳоланки, ушбу ҳолатда битим предмети бўлган кўчмас мулкнинг тақдири мерос массаси сифатида барча меросхўрлар жалб қилинган ҳолда мерос қонунчилиги асосида ҳал этилиши лозим бўлган.

Шунга кўра, судлов ҳайъати қуйи судлар қонунчилик ҳужжатини нотўғри талқин этиш натижасида моддий ҳуқуқ нормасининг бузилишига йўл қўйганликлари сабабли суд ҳужжатларини бекор қилишни ва иш бўйича арз қилинган талабни қаноатлантириш тўғрисида янги қарор қабул қилишни лозим топди.

5. Ҳал қилув қарори устидан берилган апелляция шикояти суд томонидан асоссиз равишда қайтарилганлиги апелляция инстанцияси судининг ажримини бекор қилиш учун асос бўлади.

Аризачи 50-умумий ўрта таълим мактаби номидан мактаб директори Ф.Н. судга ариза билан мурожаат қилиб, жавобгар халқ таълими бўлими умумий ўрта таълим мактабларини аттестациядан ўтказиш комиссиясининг 2021 йил 15 февралдаги 2-сонли йиғилиш қарорини ҳақиқий эмас, деб топишни сўраган.

Биринчи инстанция судининг 2021 йил 20 майдаги ҳал қилув қарори билан аризачининг шикоят қаноатлантирилган.

Апелляция инстанцияси судининг 2021 йил 30 июндаги ажрими билан жавобгар халқ таълими бўлими умумий ўрта таълим мактабларини аттестациядан ўтказиш комиссиясининг берган апелляция шикояти қайтарилган.

Кассация инстанцияси судининг 2021 йил 20 декабрдаги қарори билан апелляция инстанцияси судининг ажрими бекор қилиниб, шикоят кўриб чиқиш учун апелляция инстанцияси судига юборилган.

Иш ҳужжатларига кўра, биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори 2021 йил 17 майда қабул қилинган бўлиб, МСИЮтК 165-моддасининг биринчи қисмига кўра, ҳал қилув қарори, агар унинг устидан апелляция тартибида шикоят қилинмаган (протест келтирилмаган) бўлса, у қабул қилинган кундан эътиборан бир ой ўтгач, қонуний кучга кирилади.

Суднинг ҳал қилув қарори 2021 йилнинг 17 май ойида қабул қилинган ва юқорида қайд этилган қонун нормасига кўра, 2021 йил 17 июнда қонуний кучга кириши лозим. Апелляция шикояти эса, 2021 йил 15 июнда, яъни ҳал қилув қарори қонуний кучга кирмасдан берилган. Апелляция шикояти почта орқали юборилган.

МСИЮтК 117-моддасининг еттинчи қисмига кўра, агар ариза (шикоят) ва бошқа ҳужжатлар почтага топширилган, электрон ҳужжат тарзида юборилган, тегишли органга ёхуд уларни қабул қилиб олиш ваколатига эга бўлган шахсга процессуал муддатнинг охиригича куни соат йигирма тўртга қадар берилган бўлса, муддат ўтказиб юборилган деб ҳисобланмайди.

Бироқ, апелляция инстанцияси суди қонуннинг ушбу нормасига зид равишда жавобгар туман халқ таълими бўлими умумий ўрта таълим мактабларини аттестациядан ўтказиш комиссиясининг апелляция шикоятини 2021 йил 30 июндаги ажрим билан қайтарган.

Бундай ҳолатда апелляция шикоятини қайтариш тўғрисидаги ажрим асосли ва қонуний бўлмаганлиги сабабли, у бекор қилиниб, апелляция шикояти апелляция инстанцияси судига кўриш учун юборилган.

6. Биринчи инстанция суди томонидан иш учун аҳамиятга эга бўлган ҳолатлар тўлиқ текшириб чиқилиб, қонуний ва асосли қабул қилинган бўлса, ўз кучида қолдирилади.

Аризачи Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил “ГҚМ” масъулияти чекланган жамияти манфаатини кўзлаб судга ариза билан мурожаат қилиб, Б. туман ҳокимининг 2021 йил 12 январдаги 6-сонли қарорини ҳақиқий эмас, деб

топишни ва ер майдонини жамиятга қайтариш мажбуриятини юклашни сўраган.

Биринчи инстанция судининг 2021 йил 10 апрелдаги ҳал қилув қарори билан ариза қаноатлантирилган.

Апелляция инстанцияси судининг 2021 йил 8 августдаги қарори билан ҳал қилув қарори бекор қилиниб, аризани рад этиш ҳақида янги ҳал қилув қарори қабул қилинган.

Кассация инстанцияси судининг 2021 йил 12 декабрдаги қарори билан апелляция инстанцияси судининг қарори бекор қилиниб, биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори ўз кучида қолдирилган.

Иш ҳужжатларидан кўринишича, Б. туман ҳокимининг 2009 йил 19 ноябрдаги 2611-сонли қарорига асосан “Н” маҳалла фуқаролар йиғини, “Ю” қишлоғида жойлашган 2,5 га ер майдони “LBSO” МЧЖга ўрмон дарахтлари экиш ва ободонлаштириш учун ажратилган.

2010 йил 30 сентябрда “LBSO” МЧЖ номи 2942-сонли юридик шахсни давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисидаги гувоҳномага асосан “ГҚМ” МЧЖ деб ўзгартирилган.

Б. туман ҳокимининг 2010 йил 19 ноябрдаги 1316-сонли қарорига асосан “ГҚМ” МЧЖга ўрмон дарахтлари экиш ва ободонлаштириш учун ажратилган 2,5 га ер майдонида замонавий коттеж типидagi дам олиш маскани қурилишини лойиҳалаштиришга рухсат берилган.

Б. туман прокурори томонидан 2020 йил 30 декабрда Б. туман ҳокими номига туман ҳокимининг 2009 йил 19 ноябрдаги 2611-сонли ва 2010 йил 19 ноябрдаги 1316-сонли қарорларини бекор қилиш ҳақида 11-20-сонли протест киритилган.

Б. туманида жисмоний ва юридик шахсларга ер қонунчилиги, шаҳарсозлик нормалари ва қоидалари асосида ер участкаларини бериш амалиётини ўрганиш бўйича доимий ишловчи комиссиянинг 2021 йил 8 январда ўтказилган навбатдан ташқари мажлисида ушбу протест кўриб чиқилган ва туман ҳокимининг протестда кўрсатилган қарорларини бекор қилиш маъқулланган.

Б. туман ҳокимининг 2021 йил 11 январдаги 5-сонли қарори билан туман прокурорининг протести ҳамда Б. туманида доимий ишловчи комиссиянинг 2021 йил 8 январдаги йиғилиш баённомаси ижро учун қабул қилиниб, туман ҳокимининг 2009 йил 19 ноябрдаги 2611-сонли ва 2010 йил 19 ноябрдаги 1316-сонли қарорлари бекор қилинган.

Ушбу қарордан норози бўлиб, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил “ГҚМ” МЧЖ манфаатини кўзлаб судга ариза билан мурожаат қилган ва уни ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Биринчи инстанция суди арз қилинган талабларни муҳокама қилиб, туман ҳокими томонидан қарор қабул қилишда Ўзбекистон Республикаси

Ер кодексининг 36, 38-моддалари талаблари бузилган деган хулосага келган ва ушбу қарорни ҳақиқий эмас, деб топган.

Бундан ташқари биринчи инстанция суди аризани қаноатлантириш ҳақида хулосага келишда, туман ҳокимлиги томонидан “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни талаблари ҳам қўпол равишда бузилган деб топган.

Апелляция инстанцияси суди эса, биринчи инстанция суди туман ҳокимининг қарорлари ўша даврда амалда бўлган қонун талаблари бузилган ҳолда қабул қилинганини назардан четда қолдирганини эътибордан четда қолдириб, туман ҳокимининг низолашилган қарори қабул қилиниши асосларини муҳокама қилмасдан, иш бўйича барвақт хулосага келган деб ҳисоблаган ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1992 йил 27 майдаги 248-сонли қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасида ер участкаларини олиб қўйиш ва уларни қишлоқ хўжалигига оид бўлмаган эҳтиёжлар учун беришга доир материалларни расмийлаштириш тартиби тўғрисида”ги Низом талабларини инобатга олган ҳолда, ҳал қилув қарорини бекор қилиб, аризани рад этиш ҳақида янги ҳал қилув қарори қабул қилиб хатоликка йўл қўйган.

Б. туман прокурорининг туман ҳокими номига киритган 2020 йил 30 декабрдаги 11-20-сонли протестида “LBSO” МЧЖга ер майдони Ўзбекистон Республикаси Ер кодексининг 6-моддаси талаблари бузилган ҳолда доимий фойдаланишга ажратилгани, ушбу Кодекснинг 36-моддаси талабларидан келиб чиқиб, жамият ер майдонидан самарали фойдаланмаётгани, шунингдек, мазкур Кодекснинг 31-моддаси талабларидан келиб чиқиб, аризачининг ер участкасига бўлган ҳуқуқи давлат рўйхатидан ўтказилмагани қайд этилган.

Б. туман ҳокимининг 2021 йил 4 январдаги низолашилаётган 5-сонли қарори билан протест ҳамда ишчи комиссиясининг йиғилиш баёни маълумот ва ижро учун қабул қилиниб, туман ҳокимининг 2009 йил 19 ноябрдаги 2611-сонли ҳамда 2010 йил 19 ноябрдаги 1316-сонли қарорлари Ўзбекистон Республикаси Ер кодекси 36-моддаси биринчи қисмининг 6-10-бандлари, 38-моддаси ҳамда “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 6-моддасига асосан бекор қилинган.

Ўзбекистон Республикаси Ер кодексининг 6-моддаси 2008 йил ноябрь оyi ҳолатидаги таҳририга кўра, туман ҳокимлари фуқароларга, юридик шахсларга эгалик қилишга, фойдаланишга ва ижарага ер бериш, шунингдек, тубдан яхшилаш ишлари амалга оширилган суғориладиган ерлар, пичанзорлар ва яйловлардан ташқари ерларни, ўрмон ўсимликлари билан қопланган ерлардан ташқари ўрмон фонди ерларини, саноат, транспорт, алоқа, мудофаа ва бошқа мақсадлар учун мўлжалланган ерларни, сув фонди ерларини олиб қўйиш — ҳар бир ер эгасига ва ердан фойдаланувчига ўн гектаргача ўлчамда бериш ваколати мавжуд бўлган

бўлиб, шу асосларга кўра, бу қарорни Ўзбекистон Республикаси Ер кодексининг 6-моддаси талабларига зид деб ҳисоблаш учун асослар мавжуд бўлмаган.

Ўзбекистон Республикаси Ер кодексининг 36-моддасида ер участкасига бўлган ҳуқуқнинг бекор бўлишига оид нормалар белгиланган бўлиб, ушбу модда биринчи қисмининг 6-11-бандларида кўрсатилган асосларга кўра, ер участкасига бўлган ҳуқуқни бекор қилиш ушбу Кодекснинг 38-моддасига мувофиқ ер участкасини олиб қўйиш ҳақида судга даъво аризаси киритиш орқали амалга оширилиши лозим бўлса-да, туман ҳокимлиги аризага оид қарорларни ушбу моддаларга кўрсатилган асосларга кўра, бекор қилишда бу тартибга ҳам риоя этмаган ва биринчи инстанция суди томонидан ушбу ҳолат инобатга олинган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида инвестиция муҳитини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида” 2018 йил 1 августдаги ПФ-5495-сонли Фармонининг 1-бандида ҳам давлат органи (мансабдор шахс)нинг маъмурий ҳужжатни бекор қилиш ёки ўзгартириш масаласи, агар у инсофли инвестор ва тадбиркорлик субъектининг қонуний манфаатларига дахлдор бўлса, суд тартибида кўриб чиқилиши лозимлиги белгиланган бўлиб, бу ҳолат ҳам туман ҳокимлиги томонидан қарор қабул қилинишида инобатга олинмаган.

Биринчи инстанция суди айнан ушбу ҳолатларни, яъни аризага ер майдони ажратиш ҳақидаги қарорларни бекор қилишда туман ҳокимлиги томонидан Ер кодексининг 36, 38-моддалари ҳамда “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги Қонун талаблари бузилганлигига асосланган, шунингдек, аризада ҳам асос сифатида туман ҳокимлиги томонидан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 1 августдаги ПФ-5495-сонли Фармони ҳамда “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги Қонун талаблари бузилганлиги кўрсатилган бўлса-да, апелляция инстанцияси суди ушбу асосларга баҳо бермасдан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1992 йил 27 майдаги 248-сонли (2011 йил 25 майга қадар амалда бўлган) қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасида ер участкаларини олиб қўйиш ва уларни қишлоқ хўжалигига оид бўлмаган эҳтиёжлар учун беришга доир материалларни расмийлаштириш тартиби тўғрисида”ги Низом талабларидан келиб чиқиб, қурилишни лойиҳалаш ҳамда бу ишларни келишиб олиш учун ер участкаси танланмаган, лойиҳалаш ишлари якунланмаган ва қурилишни бошлаш тўғрисидаги қарор қабул қилинмаган, Тошкент вилоят ҳокимлиги томонидан ер ажратиш лойиҳалари тасдиқланмаган, 2,5 га ердан жамият 11 йил давомида белгиланган мақсадларда фойдаланмай келган деб ҳисоблаб, суднинг ҳал қилув қарорини бекор қилиб, аризани рад этиш ҳақида янги қарор қабул қилган.

Мазкур Низом талаблари туман ҳокимининг 2010 йил 19 ноябрдаги 1316-сонли қарорига оид бўлиб, апелляция инстанцияси туман ҳокимининг қарорига баҳо беришда ушбу қарор бекор қилиниши айнан қайси қонун нормаларига мувофиқлигини ўз қарорида асослантирмаган.

Шу билан бирга апелляция инстанцияси суди томонидан аризада кўрсатилган асосларга ҳамда биринчи инстанция суди томонидан қўлланилган моддий ҳуқуқ нормаларига улар низога нисбатан қанчалик тўғри қўлланилганлиги нуқтаи назаридан ҳуқуқий баҳо берилмаган.

Апелляция инстанцияси суди томонидан иш учун аҳамиятга эга бўлган ҳолатларга нотўғри баҳо берилиб, моддий ҳуқуқ нормалари нотўғри талқин қилинганлиги сабабли, ҳал қилув қарори асоссиз бекор қилингани боис, кассация инстанцияси суди апелляция инстанцияси судининг қарорини бекор қилиб, биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорини ўз кучида қолдирган.

7. Процессуал ҳуқуқ нормаларининг нотўғри қўлланилганлиги (нотўғри талқин қилинганлиги) суд қарорларини бекор қилиш учун асос бўлади.

Апелляция инстанцияси судининг 2021 йил 10 сентябрдаги қарори билан ўзгаришсиз қолдирилган биринчи инстанция судининг 2021 йил 30 июлдаги ажрими билан Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси ҳудудий бошқармаси “С” МЧЖ манфаатини кўзлаб судга ариза билан мурожаат қилган ва жавобгар 3. туман ҳокимлигининг 2013 йил 30 мартдаги 279-сонли ва 2015 йил 5 майдаги 334-сонли қарорларини ҳақиқий эмас деб топишни сўраган аризаси кўрмасдан қолдирилган.

Кассация инстанцияси судининг 2021 йил 3 декабрдаги қарори билан биринчи ва апелляция инстанцияси судларининг қарорлари бекор қилиниб, иш янгидан кўриш учун биринчи инстанцияга юборилган.

Ишдаги ҳужжатларга кўра, Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси ҳудудий бошқармаси “С” МЧЖ манфаатини кўзлаб жавобгар 3. туман ҳокимлигининг 2013 йил 30 мартдаги 279-сонли ва 2015 йил 4 майдаги 334-сонли қарорларини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги ариза билан 2021 йил 21 июнь куни туманлараро маъмурий судга мурожаат қилган.

Туманлараро маъмурий суднинг 2021 йил 18 июлдаги ажрими билан ариза бўйича маъмурий иш қўзғатилиб, ишни кўриш 2021 йил 28 июль кунига тайинланган ҳамда мазкур ажримнинг нусхаси тарафларга почта орқали жўнатилган.

2021 йил 28 июль кунига тайинланган суд мажлисига аризачи Савдо-саноат палатаси ҳамда “С” МЧЖнинг вакиллари келмаганлиги сабабли, биринчи инстанция суди МСИЮтК 105-моддасининг 3-бандига асосан аризани кўрмасдан қолдирган.

Апелляция инстанцияси суди тарафлар суд мажлисининг вақти ва жойи тўғрисида тегишли тартибда почта орқали огоҳлантирилгани,

лекин судга келмаганлиги боис, биринчи инстанция суди аризани кўрмасдан қолдириш тўғрисида қонуний ва асосли хулосага келган деб ҳисоблаб, ажримни ўзгаришсиз қолдирган.

МСИЮтК 105-моддасининг 3-бандида, агар аризачи биринчи суд мажлисига келмаган ва ишни ўзининг иштирокисиз кўрилиши тўғрисида арз қилмаган бўлса, суд аризани (шикоятни) кўрмасдан қолдириши белгиланган.

МСИЮтК 124-моддасига кўра, ишда иштирок этувчи шахслар суд муҳокамаси вақти ва жойи тўғрисида суд ажрими орқали хабардор қилинади, ажрим топширилганлиги маълум қилинадиган буюртма хат орқали юборилади ёки ушбу шахсларга тилхат олиб топширилади ёхуд хабардор қилинганлиги факти қайд этилишини таъминлайдиган алоқа воситаларидан фойдаланган ҳолда хабардор қилинади. Маъмурий суд ишларини юритишнинг бошқа иштирокчилари суд ажрими орқали, зарур ҳолларда эса, чақирув қоғозлари, телеграммалар, факслар, телетайплар ҳамда бошқа алоқа воситалари орқали хабардор қилинади ва судга чақирилади.

МСИЮтК 125-моддасига мувофиқ, агар суд маъмурий суд ишларини юритиш иштирокчиси ўзига юборилган ажримнинг кўчирма нусхасини олганлиги ёки ушбу Кодексда назарда тутилган бошқа усулда хабардор қилинганлиги тўғрисида суд мажлиси бошлангунига қадар маълумотларга эга бўлса, ушбу иштирокчи тегишли тарзда хабардор қилинган деб ҳисобланади.

Мазкур маъмурий иш ҳужжатларида суднинг ажрими тарафларга почта орқали юборилганлиги тўғрисида маълумотлар бўлса-да, бироқ аризачи ва жамият мазкур ажримнинг кўчирма нусхасини олганлиги тўғрисида бирон-бир маълумот мавжуд эмас. Бундай ҳолатда аризачи ва масъулияти чекланган жамияти суд мажлисининг вақти ва жойи тўғрисида тегишли тарзда хабардор қилинган деб бўлмади.

Бундан ташқари мазкур ишни кассация инстанциясида кўриш жараёнида “С” МЧЖнинг вакили почта конвертини тақдим қилган ва ушбу конвертга қараганда, суднинг ишни 2021 йил 28 июль кунига тайинлаш ҳақидаги ажрими “С” МЧЖ жойлашган ҳудудий алоқа бўлимига 2021 йил 30 июль кунини келиб тушган ва жамиятга 2021 йил 31 июль кунини кирим қилинган.

Кассация инстанцияси суди қуйи судларнинг аризачи узрсиз сабабларга кўра суд мажлисига келмаганлиги ҳақидаги хулосаси билан келишмаган ва биринчи ҳамда апелляция инстанцияси судларининг ҳужжатларини бекор қилиб, ишни мазмунан кўриб чиқиш учун биринчи инстанция судига юборган.